

УДК 821(411).09«194/167»

Д.І. Дроздовський

КОНЦЕПЦІЯ «ПРОСТИХ ЧИСЕЛ» ЯК ІДЕНТИЧНІСНИЙ ЧИННИК ТЕМАТИЧНО-ЗМІСТОВОГО КОМПЛЕКСУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОСТПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО РОМАНУ

Дослідження сучасного літературного процесу спонукає до визначення нових жанрових різновидів, детермінованих постпостмодерністським світовідчуттям. Жанр є складним, іманентно інтегративним і комплексним літературознавчим феноменом, на формуванні якого позначаються різні чинники. Новітні підходи до вивчення жанрових інваріантів дедалі частіше експлуатують синергетичну методологію, яка дає можливість розглядати жанр як цілісну відкриту систему. Домінантним жанром ХХ ст. стає роман, який уможливорює розкриття специфіки внутрішніх колізій персонажів, а також репрезентацію їх зв'язків із зовнішнім світом. У ХХІ ст. відбувається творення постпостмодерністського роману, який має свої різновиди, спричинені відмінним від постмодерністського світовідчуттям і загальною інакшими світоглядними параметрами.

Д. Чик, розглядаючи теоретичні підходи М. Бахтіна щодо природи жанру, зауважує: «Незмінні жанрові ознаки, стійкі до зовнішніх впливів, тісно пов'язані з психічними структурами, а не з культурною традицією. М. Бахтін показує це психологічне розуміння прадавніх основ жанру на прикладі проблеми карнавалу, корені якого вбачає в первіснообщинному устрої та первинному мисленні людини» [8, с. 35]. Натомість Д. Лихачов наголошував на «залежності динамічності жанрових систем від зовнішніх чинників. <...>. Учений приходить до висновку, що найбільш нестійкою частиною жанрової системи є та, яка залежна від національних особливостей, зумовлених, так би мовити, “місцевими потребами”. Найбільш визначні твори, за спостереженням вченого, мають нечіткі жанрові ознаки й часто випадають з “традиційного” жанру» [8, с. 37]. Аналізуючи в докторській дисертації різні підходи до тлумачення природи жанрів і жанрових

© Д.І. Дроздовський, 2019

<http://dx.doi.org/10.34142/2312-1076.2019.1-2.91-92.07>

різновидів, Д. Чик вдається до слухних зауважень, пов'язаних із важливістю вивчати жанр у єдності формальних і змістових орієнтирів, звертаючи увагу до тематичних комплексів, які його детермінують. Дослідник зауважує, що «Г. Пospelов пропонує відшуковувати жанрові особливості творів не в специфіці їхньої форми, композиції та структури, а в межах змісту. <...>. Проте систематизація жанрів виключно за змістовими ознаками буде однобічною, оскільки не враховуватиме структурних особливостей форми, яка тісно пов'язана зі змістом, утворюючи з ним нерозривну єдність» [8, с. 40]. Змістові параметри сучасного роману детермінують специфіку його жанрових різновидів, які розкривають загалом специфіку постпостмодерністського світовідчуття й мислення. Д. Чик підсумовує, що «архетипна основа жанрової системи, її позажанрові елементи та включеність у літературні жанрові системи різних сфер – є, на наше переконання, визначальними для розуміння специфіки жанрових систем» [8, с. 68].

Однією з ключових рис постпостмодернізму є увага до психологізму персонажів, розкриття складних внутрішніх переживань, спричинених телеологічним (цілепокладальним) світоглядом. Персонажі романів прагнуть дошукатися смислу в житті, досягнути в своєму розумінні життя смислбуттєвих первнів. Розкриття психологізму в загостреному вияві має місце тоді, коли персонажі перебувають у складних екзистенційних ситуаціях, які можна схарактеризувати як такі, що відбуваються на межі життя й смерті. Важливими компонентом сучасного літературного процесу є твори, у яких ідеться про представлення досвіду персонажів, які мають невиліковну хворобу й розповідають про життя, яке незабаром може обірватися. Персонажі стоїчно сприймають власний кінець, логічно розуміють конечність життя, проте їм важливо розповісти про власний досвід, зокрема й здобутий під час проходження різних стадій лікування у боротьбі зі смертельною хворобою (онкологічною та ін.).

Готуючи до видання українську збірку текстів із такою проблематикою, я запропонував для цього різновиду постпостмодерністської літератури термін «паліативна література» (накладаючи

поняття «паліативна допомога» на літературознавчий дискурс). В епістемологічному центрі таких творів – персонаж, який переживає усвідомлення власного неминучого кінця через невиліковну хворобу. «Паліативна література» експлікує психоемоційний компонент, пов'язаний із тим, що персонаж розповідає історію, максимально наближену до життя; тка розповідь шокує, викликає значні емоційні реакції в реципієнтів, спонукає до виявлення емпатії тощо. «У центрі проблематики сучасної літератури постає нова візія людини як біохімічного й біотехнологічного механізму, як особливої біологічно-соціально-психологічної істоти, наділеною пам'яттю (інтелектом) й емоціями <...>, яка усвідомлює власну конечність і водночас яка прагне насолоджуватися кожною хвилиною життя, зокрема ж тоді, коли відлік календаря розпочато на місяці, тижні або й дні» [4, с. 162]. Поведінкові реакції персонажів постпостмодерністських романів часто пояснено за допомогою біологічної чинників, наприклад: «– Бідолашний Фабіо, – мовила вона. – Це ж треба, дружина кульгава та ще й...

Але докінчити не зуміла. Те останнє слово, яке вже вібрувало у повітрі, застрягло їй у горлі.

– Це все якась частина мозку. – сказав Фабіо, не звертаючи на неї уваги, наче пояснення могло зробити ситуацію простішою. – Можливо, гіпоталамус, який контролює показник жирової маси організму. Якщо цей показник падає, до надто низького рівня, виробництво гонадотропіну припиняється. Механізм блокується, менструації зникають. Але це тільки перший із симптомів, бо відбуваються ще й інші, серйозніші речі. Знижується насиченість кісток мінералами, відтак розвивається остеопороз» [3, с. 219].

Крім того, у попередніх розвідках я наголошував на тому, що «література пост-постмодернізму – це література, у якій з'являється нове розуміння автентичності, емоційності, сексуальності, зрештою, нове розуміння болю й тіла, хвороб і паліативної допомоги» [4, с. 163]. З огляду на цей проблемно-тематичний комплекс запропоновано розглянути формування нової жанрової парадигми в річищі сучасного літературного процесу – паліативної літератури, в лоні якої доцільно

схарактеризувати виникнення такого жанру, як «інклюзивний роман», у центрі якого репрезентовано персонажа, який має особливі потреби (синдром саванта, синдром Аспергера, інші вияви аутичного світосприйняття тощо), сприймаючи реальність в особливий спосіб, виявляючи специфіку взаємодії (комунікативної, соціальної тощо) із зовнішнім світом і розкриваючи особливості мислення. Інклюзивний роман як жанровий компонент у парадигмі паліативної літератури є важливим чинником постпостмодерністської літератури, оскільки розкриває нову грань репрезентації Іншого в просторі художнього твору. У європейських романах ХХ ст. знаходить своє відображення проблематики, з такими інваріантами *Іншого*, як виходець із «третього світу», елемент мультикультурної (транскультурної) реальності; Інший як представник особливої сексуальної ідентичності; Інший як дитина; Інший як злочинець тощо. Н. Білик зауважує, що «у літературній творчості сербів початку ХХ ст. окрему роль відіграє розмаїте створення образів, співмірних актуалізації імагологічної стратегії. <...>. У романах стає показовою окрема плеяда іміджів, де, на відміну від опозиції “Свій/Інший”, “Свій/Чужий”, вибудовується оригінальне імагологічне співвідношення “Свій/Свій-як- Чужий”» [1, с. 10]. У постпостмодерністській літературі першої декади ХХ ст. відбувається тематичне розширення літературної репрезентації комплексу Іншого, зокрема через уведення таких нових інваріанту, як Інший-як-хворий, що, відповідно, представлений різними типами «Інший-аутист», «інший-невиліковний» тощо. Окреслена компаративістична у своїй суті специфіка сучасного роману (межі ХХ–ХХІ ст., який водночас доцільно схарактеризувати як постпостмодерністський роман) оприявнює нову ідентичність, яку репрезентують головні персонажі таких творів. У представленій розвідці аналізовано ідентичнісну концепцію «простих чисел», експлікована саме як вияв ідентичності персонажів у романах «Дивний випадок із собакою вночі» (в українському перекладі маємо «Загадковий інцидент...», що, на нашу думку, не зовсім точно передає оригінальну назву «Curious Incident of the Dog in the Night-Time», 2003 р.) М. Геддона та «Самотність простих чисел» («La solitudine

dei numeri primi», 2008 р.) П. Джордано. Якщо в романі М. Геддона йдеться про репрезентацію протагоніста, який має синдром Аспергера (і в такому разі твір доцільно зарахувати до жанрового різновиду інклюзивного роману), то в романі П. Джордано маємо персонажа (Матія), який виявляє психічні відхилення у взаємодії з *Іншими* та світом (коли перерізає руку, коли приходить до професора математики, аби взяти собі тему для дипломної роботи), проте не є носієм аутичного мислення (принаймні в романі це не зазначено). Водночас обидва протагоністи захоплені вивченням математики, що постає для них формою самовияву, чинником професійної реалізації. Попри те, що ми не беремося стверджувати про аутичність Матії в романі «Самотність простих чисел», зазначимо, що цей роман доцільно вивчати в компаративній кореляції з романом М. Геддона з огляду на тематично-концептуальні комплекси обох творів, а також через специфіку світогляду персонажів, які мають нетиповий психотип (у М. Геддона репрезентовано персонажа із синдромом Аспергера).

Мета розвідки – окреслити світоглядно-філософські параметри мислення *Іншого* в аспекті репрезентації концепції «простих чисел» як нового типу ідентичності персонажів. Завдання дослідження передбачає характеристику ідейно-тематичного комплексу, пов'язаного з літературною репрезентацією Іншого-як-хворого в романах «Дивний випадок із собакою вночі» Марка Геддона та «Самотність простих чисел» Паоло Джордано; визначення світогляду головних персонажів романів; вивчення теорії «простих чисел» в аспекті її застосування в якості ідентичної характеристики персонажів аналізованих романів.

Постпостмодернізм як літературний напрям, що прийшов на зміну постмодернізму, репрезентує себе на ідейно-тематичному рівні як течія, що уможливорює поєднання різних світоглядних позицій. Якщо для постмодернізму була притаманна стильова й культурна «всеїдність», то в постпостмодернізмі ця тенденція знаходить своє продовження. Постмодерністська «всеїдність» була спрямована на своєрідну гру між різними текстами, що загалом відповідало ігровій природі постмодерністської літератури. Постпостмодернізм у

дискурсі літератури репрезентує розгалуження предметно-тематичних комплексів, де одним із ключових є комплекс, пов'язаний із зображенням людини й соціальних взаємодій між головними героями або головним героєм та іншими персонажами.

Якщо в постмодернізмі однією з ключових властивостей була настанова на гру, то в постпостмодернізмі ця гра відбувається в смисловій парадигмі, тобто персонажі прагнуть зрозуміти принципи як власного життя, так і світобудови. Пізнання основ тілесного й всесвітнього відбувається за допомогою науки (фізики, біології, медицини тощо). У постпостмодернізмі доволі виразним постає зображення персонажів, котрі мають сциентистський розум, часто самі герої романів є носіями наукового мислення, їх життя пов'язано з розв'язуванням наукових проблем (як розв'язання дзета-функції Рімана у романі «Самотність простих чисел» П. Джордано).

Важливо звернути уваги на той факт, що в двох різних літературах у постпостмодерністський період приблизно в той самий час з'являються твори, де репрезентовано цілковито інакшу ідентичність персонажів. Ця ідентичність окреслена поняттям «просте число». І Паоло Джордано, і Марк Геддон подають власне філософське обґрунтування такої концепції, що передбачає світоглядну дифузю між науковим і антропологічним: «Прості числа діляться тільки на одиницю і на себе. Кожне з них посідає своє місце у безконечному шерезі натуральних чисел, затиснуте, як і всі числа, між двома іншими, але на крок далі, ніж решта. Ці числа – непевні й самотні, і саме тому Матія вважав їх достоту дивовижними. Іноді він думав, що в тому шерезі вони опинилися випадково, от просто потрапили там у пастку, нанизані разком, немов коралинки у намисті. А іноді припускав, що насправді вони воліли б бути такими, як усі решта, звичайнісінькими числами, проте з якоїсь причини на це не здатні» [3, с. 125]. Цей пасаж із роману «Самотність простих чисел» засвідчує дві тенденції, представлені в цьому постпостмодерністському творі: по-перше, оповідач психологізує математичне явище, яке набуває психологічних характеристик; по-друге, числа зіставлено з

людським життям, тобто відбувається антропологізація математичної дійсності, яку прирівняно до життя людей.

Такий наративний компонент роману оприявнює тенденцію, яку у праці «Ми ніколи не були модерними» («We Have Never Been Modern») висловлює Бруно Латур, наголошуючи на тому, що для сучасної культури властива гібридизація соціального, наукового й психологічного. У романі «Самотність простих чисел» у художньому наративі натрапляємо на суто математичні терміни, які водночас є доволі точним поясненням різних процесів і станів; наукові поняття сприймаються в художній літературі органічно й сприяють деавтоматизованому сприйняттю текстів: «Підвелася і кинула жменю рису до каструлі, де вже кипіла вода. Стояла і дивилася, як зернята хаотично шугають то вгору, то вниз завдяки конвективному (підкреслювання наше. – Д.Д.) руху – саме так назвав це якось Матія» [3, с. 243].

Наведені фрагменти роману дають підстави говорити про ще одну специфіку сучасного роману: відхід від метафоризації, принаймні в традиційному розумінні художніх тропів. Про недовіру метафорі ішлося ще в період структуралістського й постструктуралістського буму, зокрема в працях П. де Мана [11], С. Зонтаг [12] та ін. У постпостмодерністській літературі пасажі, де зображено предметно-тематичний комплекс «людина як біофізичний феномен» має настільки ж потужний вплив на реципієнта, як і фрагменти з традиційними засобами художньої виражальності. Масового успіху набувають художні твори, у яких ідеться про зображення досвіду хірурга, який працює з такими «поетичними явищами», як нейробластома та ін. пухлини. Тіло репрезентовано в постпостмодернізмі як своєрідний детективний сюжет, а хірургічне втручання нагадує спробу знайти злочинця, як у детективних романах. Описи різних захворювань викликають у реципієнтів значний інтерес, що свідчить про зміну в тематичному комплексі постпостмодерністського роману. У «Самотності простих чисел» представлено двох персонажів (Аліче й Матія), які в авторській концепції уподібнені до простих чисел. Матія навіть знаходить для них свої позначення в шерезі простих чисел: 2760889966649 (Матія) і 2760889966651 (Аліче) [3, с. 127].

Психологічний аспект стосунків між персонажами переноситься на площину математичну, яка сприймається не як сукупність чисел, а як окрема реальність, що водночас має своє психологічне маркування. Математичний світ допомагає персонажам усвідомити специфіку власної ідентичності, а отже, в постпостмодернізмі математичні або ж біологічно-медичні явища постають окремою реальністю, що допомагає персонажам піднятися над власним життям, вийти за рамки соціальних умовностей і зрозуміти себе в іншому ідентичнісному ракурсі. Попри те, що «Історії про життя, смерть і нейрохірургію» Генрі Марша [5] належить до жанру нон-фікшн, проте такий приклад нарративу показує, наскільки нехудожній у традиційному плані текст може сприйматися як своєрідний літературний детектив. У художньому романі «Самотність простих чисел» йдеться про двох персонажів, який із яких прагне розкрити власну сутність і прагне самореалізації в тій площині, що випливає з іманентної природи протагоністів. Персонажі постпостмодерністських творів мають чітку життєву позицію, інтенцію, реалізовану в площині професійного розвитку. Кристофер у романі «Дивний випадок із собакою вночі» має чітке життєве устремління: спершу він прагне скласти максимально успішно іспит із математики, а згодом, поруч із власною соціалізацією (персонаж уявляє свою майбутню родину) також і реалізувати себе як науковця, котрий винайде нову закономірність або доведе досі не доведений математичний закон.

Математика в романах П. Джордано й М. Геддона постає універсальною мовою, яка допомагає відійти від плину життя, позбавленого телеологічності (смыслопокладальності) й усвідомити закономірності, потрібні як для розуміння світу, так і себе. У такому разі доцільно говорити про смыслоцентричність і смыслоорієнтованість постпостмодерністських нарративів. «— Можна мені скласти свій іспит із математики? – повторив я. <...>

— Я ж тобі розповідала. Я подзвонила директрисі й повідомила, що ти в Лондоні. І сказала, що ти складеш його наступного року. <...>

І тоді в мене заболіло в грудях, тож я склав руки, захитався вперед і назад і застогнав» [4, с. 208].

Персонажі прагнуть за допомогою математики як особливої метамови зрозуміти себе й світ: маючи генетичні вади або психологічні розлади (Матію вважають у школі диваком, зокрема ж після інциденту, коли він порізав собі руку), герої виходять за рамки соціальних конвенцій і тих поглядів, відповідно до яких такі, як Матія чи Кристофер, є «чужими» для соціуму. Універсальна мова на кшталт математики дає їм можливість наблизитися до того виміру світосприйняття, який елімінує емоційне, часто покладене в основу соціальних розходжень. Саме тому персонажі покладаються не на емоційне, а на логічне, часом абсолютизуючи логіку як чинник власного захисту від хисткого світу, який містить для Кристофера в романі М. Геддона потенційну загрозу саме з огляду на свою непередбачуваність. «Саме тому, я такий вправний у шахах, математиці й логіці, оскільки більшість людей просто сліпі й вони не бачать багатьох речей, а в їхніх головах є велика кількість вільного простору, який вони заповнюють недоладними або дурними речами на кшталт “Боюся, я не вимкнув газ на плиті”» [2, с. 144].

У романах М. Геддона й П. Джордано стереотипізація у сприйнятті *Іншого* й, відповідно, поділ на «своїх» і «чужих» пов'язана із редукованим, спрощеним розумінням *Іншого*. Персонажі постпостмодерністських романів прагнуть уникнути як такого редукованого й, по суті, хибного бачення, так і суджень, базованих на емоційному сприйнятті дійсності та інших людей. Емоційні втручання в життя призводять тільки до психофізіологічних збурень (у Кристофера стаються напади агресії), що унеможливають пізнання дійсності як простору смислів (коли, наприклад, у «Самотності простих чисел» Аліче повідомляє, що, можливо, бачила загублену сестру-близнючку Матії).

Персонажі постпостмодерністських романів часто тікають у себе, їм більше не потрібна зовнішня реальність як реальність соціальних зв'язків, що допомагає пізнати себе через діалог з Іншим. Пізнання дійсності, на їхню думку, можна робити у власному невеличкому за

фізичними параметрами просторі, маючи ключ для універсального пізнання життя, наприклад, за допомогою математики як метамови. Кристофер зауважує: «Мені подобається цей факт. Про це можна здогадатися самотійно, навіть нікого не питаючи, можна просто дивитися вночі на небо й розмірковувати» [2, с. 15]. Постпостмодерністські персонажі наділені здатністю аналізувати світ, сприймавати його максимально точно, звертаючи уваги на всі деталі: «Батько прийшов додому о 5:48 вечора... На ньому була сорочка в клітинки лаймово-зеленого та небесно-блакитного кольорів, і шнурівки на одному черевіку були зав'язані подвійним вузлом, але на другому – ні» [4, с. 83]. Такий перерахунок елементів одягу батька виконує функцію докладних описів, які були властиві романтичним творам др. пол. XIX ст. у Франції та Англії. Сьогодні деталізація опису зовнішнього вигляду значно зменшується, проте аж ніяк не зникає в постпостмодернізмі, персонажі якого мають особливо загострену пильність.

Втрата традиційних форм художності в сучасній літературі відбувається на кількох рівнях: по-перше, маємо ідейно-тематичний комплекс, який оприявнює світогляд персонажів, котрі відмовляються від розуміння літератури, позаяк не знаходять у ній правди; по-друге, відбувається жанрова дифузія літератури й нелітературних жанрів, як енциклопедична стаття, наукова розвідка та ін.; по-третє, зміни можуть стосуватися самої наративної організації в романі, який може наслідувати аутичний спосіб мислення або ж концепцію «простих чисел» (у такому разі навіть для нумерації розділів будуть використані лише «прості числа»). Сучасний роман показує занепад таких засобів художності, як традиційна метафора, епітет та ін. Більше ці засоби художнього вираження не можуть викликати таких емоційно-естетичних переживань і відповідей, як іще століття тому. Епоха «коротких інформаційних повідомлень» впливає й на літературу, яка вбирає в себе стратегії, притаманні блогам, соціальним мережам та ін. Така жанрова дифузія має місце ще в постмодернізмі, тому, безперечно, не може вважатися ключовим маркером постпостмодерністської літератури. Проте якщо в постмодерністському

романі інкорпорації з наукової статті були підпорядковані загальній ігровій стратегії тексту, то в постпостмодернізмі має місце не лише акцентуація на грі, а спроба продукувати, репрезентувати, сприйняти нові смисли, які за допомогою літературних стратегій набувають іншого аспекту взаємодії з реципієнтом. Перед нами не наукова стаття про те, що таке правда, а стаття з енциклопедії («Дивний випадок із собакою вночі» М. Геддона, «Угамуйте мене» М.Дж. Гайленд та ін.), яка постає об'єктом рефлексій для протагоніста роману Джона. Важлива на сама по собі нумерація розділів роману «Дивний випадок із собакою вночі» М. Геддона за допомогою простих чисел, а ті смисли, які прагнув вкласти автор, послуговуючись такою стратегією: тобто наблизити роман до щоденника, який пише юнак із синдромом Аспергера. Читаючи роман, реципієнти автоматично потрапляють у художній світ, у якому бачення дійсності, її сприйняття та аналіз відбуваються з позиції аутичної свідомості. Це новий досвід для літератури, яка постає гібридним явищем, яке взаємодіє з науковим та іншими дискурсами (медійний, загалом позалітературний), являючи у такий спосіб нову художньоестетичну якість.

Ідентичність «простих чисел», яка репрезентує персонажів двох сучасних європейських постпостмодерністських романів «Самотність простих чисел» і «Дивний випадок із собакою вночі» розкриває тему полишеності й екзистенційної самотності людини, яка є наскрізною в європейському романі другої половини ХХ ст. Традиційно самотність виникала в результаті внутрішнього відчуження соціуму від індивіда, який відчував свою дистанційованість від інших. Така дистанційованість – результат того, що персонажі замикалися в колі власних проблем, не прагнучи більше соціальної інтеракції задля їх розв'язання. Комунікація з Іншим, навпаки, ставала чинником примноження проблем. Натомість у постпостмодернізмі соліпсизм персонажів постає їх іманентною рисою й потребою, без усвідомлення власної самотності неможливо розвиватися траєкторією професійного успіху, здобути новий досвід, потрібний для відчуття власної затребуваності в житті. Матія прагне з'ясувати найперше в собі, чи потрібно йому їхати на північ, щоб здійснювати там свої

математичні наукові дослідження, маючи запропоновану університетом стипендію. Ані думка батьків, ані думка дівчини, як кохає його, не береться до уваги. Найважливіше зрозуміти те, чого прагне сам персонаж, який неподільний для інших, проте «подільний» лише «на себе». Дійсність навколо персонажа сповнена різних енергій, різних людей, кожний із яких має свою історію (один хлопець закохується в нього й прагне, щоб Матія зрозумів свою гомосексуальну природу, відкривши в собі новий тип любові). Ці енергії та історії інших розшарпують героя, який не зміг би досягнути наукових успіхів, якби не змінив місця перебування. Ідентичність «простого числа» передбачає уміння вслухатися в себе, не перетворювати полішеність, на яку приречена сучасна людина, на негативний ресурс, а шукати в наявній соціальній системі імпульси для самостановлення. Подібної думки притримується й Кристофер у «Дивному випадку...». Протагоніст роману Марка Геддона прагне йти лише власним шляхом, тримаючись чітко визначеного курсу. Його підлітковий вік аж ніяк не заважає у прийнятті життєво важливих рішень, що мають доленосний характер. І для Матії, і для Кристофера важливо знайти смисл у власному житті, перетворити кожний день на те, що дає смисл і виринає з буденності. Ніхто з персонажів не замикається у просторі соціальних комунікацій, які в сучасному світі мають гіпертрофований характер і є доволі інтенсивні, проте далеко не часто ці комунікації постають джерелом *смыслебуттєвості*, якої прагнуть персонажі. Отже, саме потреба у наповненості життя смислами визначає світогляд персонажів, котрі позиціонують себе як «прості числа», виявляючи у такий спосіб новий ідентичнісний тип.

Образ Аліче в романі П. Джордано має свої особливості. По-перше, маємо героїню, яка в дитинстві пережила сильну травму, що позначилася на психологічних особливостях, зокрема в аспекті сприйняття власного тіла. У процесі становлення Аліче як жінки ця деталь набуває особливої значущості і є уже не лише фізичною, а й ментальною травмою. Маємо образ «інклюзивного персонажа», який у результаті падіння з лиж має важке тілесне ушкодження й набути на все життя травму. По-друге, Аліче – це «просте число»,

тобто вона має свою неподільну ні з ким траєкторію власного життєвого руху, у якому дівчина покладається лише на себе. Вона прагне опанувати фах фотографа й бути щасливою у своїй праці, яка видається архаїчною як на початок ХХІ ст. Проте саме цей фах дає можливість розгледіти справжні людські емоції, а отже, перетворити свою роботу на шукання й фіксацію смислів. Наголошу, що від перших сторінок роману «Самотність простих чисел» маємо доволі реалістичні й навіть натуралістичні елементи в описі маленької Аліче та її катання на лижах: «Обробилася. Не обпісялася. Тобто не тільки обпісялася» [3, с. 13]. Письменник вдається до опису фізіологічних подробиць, які свідчать про увагу персонажа до виявів власного тіла, які вже навіть у такому мало віці свідчать для героїні про зв'язок психічного й тілесного життя (фізичного). Саме такі натуралістичні деталі поглиблюють психологізм роману, як і загалом реалістичний модус письма, притаманний двом аналізованим романам П. Джордано й М. Геддона.

«Більшість із дослідників реалізму визнають «його існування в двох іпостасях: як загальної поза історичної властивості чи типу художньої творчості і як конкретно-історичного напрямку чи напрямів. Знаходячи реалізм у літературі різних епох і народів, відомий німецький вчений Е.Р. Курціус убачав його визначальні постійно повторювані риси “в ідеї відтворення повсякденної дійсності” й “у прагненні до відтворення правди натури”. Відмовляючись від концепційного поняття реалізму, Курціус тлумачив його як якусь загальну властивість чи тенденцію мистецтва» [6, с. 263]. Реалізм «як творчий метод базується передусім на принципі спостереження, вивчення та достовірного відтворення дійсності, де твір постає як художнє дослідження життєвих феноменів. <...>. І все ж реалістичне світосприйняття ґрунтується на тому, що світ є реальністю із властивими їй законами, у систему яких включена людина. І ця реальність піддається науковому і художньому пізнанню. Серед інших напрямів і типів художньої творчості реалізм виділяється тим, що в ньому на перше місце виходить пізнавальна функція мистецтва. Художні образи в реалістичному творі є вираженням повноти людської

життєдіяльності і тому вони переконливі» [7, с. 112]. Погляди Д. Наливайка та О. Переломової знаходять своє потвердження в сучасному романі поч. XXI ст. Постпостмодернізм експропріює реалістичність зображуваного художнього світу, максимально наближаючи його до психологічно автентичної реальності, що дає можливість і персонажам, і реципієнтам наблизитися до відкриття реальності (тілесної, соціальної, науковофізичної та ін.) як простору смислів.

Отже, вивчення сучасного європейського роману візуалізує вияв у лоні постпостмодерністської літератури нових ідейно-тематичних комплексів і проблем, пов'язаних із особливостями мислення протагоністів. Персонажі романів «Дивний випадок із собакою вночі» Марка Геддона та «Самотність простих чисел» Паоло Джордано виявляють нетиповий спосіб світорозуміння, вони захоплюються математикою як ідеальною мовою, що здатна наблизити їх до розуміння базових законів світоустрою. Водночас саме математика стає не просто професійним полем самореалізації, а й частиною ідентичності, яка виявляє себе через «прості числа». Ця концепція репрезентована в обох романах як ідентичнісний феномен, який позначає особливості внутрішніх психічних процесів персонажів і їх світогляду загалом. Проведений аналіз показує, що специфіку жанрових інваріантів постпостмодерністського роману доцільно вивчати у контексті визначення ідейно-тематичних обширів сучасної літератури, яка оприявнює нові вияви Іншого, зокрема в парадигмі паліативної літератури, одним із чинників якої, на нашу думку, є інклюзивний роман, у центрі якого показано взаємодію між персонажами з особливим психотипом (які відповідно до медичної термінології мають особливі потреби, як, наприклад, через аутичне мислення, інші психічні розлади й невралгічні вади тощо) і світом, а також розкрито механізми нетипового світосприйняття й чуттєвості таких постпостмодерністських персонажів.

Література

1. Білик Н. Л. Стратегії компаративістики в сербському романі порубіжжя XX–XXI сторіч. Автореф. дис. на здоб. наук. ст. докт. філол. н.:

- 10.01.05. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України, 2019. 40 с.
2. Геддон М. Загадковий нічний інцидент із собакою [пер. з англ. Анастасія Рогоза]. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 221 с.
 3. Джордано П. Самотність простих чисел: роман [пер. з італ. А. Маслюх]. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 320 с.
 4. Дроздовський Д. «День задовжки в життя: між болем і дивом». Parasol: соціальний арт-проект; упор. І. Рябчий, А. Єрмоленко. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. С. 159—174.
 5. Марш Г. Історії про життя, смерть і нейрохірургію: [зб. оповідань]; [пер. з англ. Андрій Мизак]. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 312 с.
 6. Наливайко Д. С. Теорія літератури й компаративістики. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 347 с.
 7. Переломова О. «Деякі особливості реалізму в українському художньо-літературному дискурсі». Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Теорія культури і філософія науки. 2011. № 940. Випуск 42. С. 112—114.
 8. Чик Д. Ч. Жанрові системи української та англійської прози кінця XVIII—середини XIX ст.: проблеми типології та поетики. Дис. на здоб. наук. ст. докт. філол. н.: 10.01.05. Бердянськ: Бердянський державний педагогічний університет Міністерства освіти і науки України. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України, 2018. 501 с.
 9. Haddon M. *The Curious Incident of the Dog in the Night-Time*. London: Vintage, 2004. 226 p.
 10. Latour B. *We Have Never Been Modern*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1993. 158 p.
 11. Mann de P. "The Epistemology of Metaphor". *Critical Inquiry*, vol. 5, No. 1, Special Issue on Metaphor (Autumn, 1978). С. 13—30.
 12. Sontag S. *Against Interpretation: And Other Essays*. New York: Picador, 2001. 336 p.

References

1. Bilyk, Natalia. *Strategii komparatyvistyky v serbskomu romani porubizhzhia XX–XXI storich* [Strategies for Comparative Studies in Serbian Novel of the XX–XXI Centuries. Dis. for Doctor of Science in Philology: 10.01.05. Kyiv: Taras Shevchenko Kyiv National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, 2019.

2. Haddon, Mark. *Zahadkovyi nichnyi intsydent iz sobakoiu* [Curious Incident of the Dog in the Night-Time]. Kharkiv: Family Leisure Club, 2016.
3. Giordano, Paolo. *Samotnist prostykh chysel* [Solitude of prime numbers]. Lviv: Publishing House of the Old Lion, 2016.
4. Drozdovskyi, Dmytro. “Den zavdovzhky v zhyttia: mizh bolem i dyvom” [A Day in Life: Between Pain and Miracle]. *Parasol: A social art project*. Lviv: Publishing House of the Old Lion, 2017. P. 159—174.
5. Marsh, Henry. *Istorii pro zhyttia, smert i neirokhirurhiiu* [Stories about Life, Death and Neurosurgery]. Lviv: Publishing House of Old Lion, 2015.
6. Nalyvaiko, Dmytro. *Teoriia literatury y komparatyvistyky* [Theory of Literature and Comparative Studies]. Kiev: Publishing House “Kyiv-Mohyla Academy”, 2006.
7. Perelomova, O. “Deiaki osoblyvosti realizmu v ukrainskomu khudozhno-literaturnomu dyskursi” [Some peculiarities of Realism in Ukrainian Literary Discourse]. *Scientific Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series: Theory of culture and the philosophy of science*. 2011. No. 940. Issue 42. P. 112—114.
8. Chyck, Denys. *Zhanrovi systemy ukrainskoi ta anhliiskoi prozy kintsia XVIII – seredyny XIX st.: problemy typolohii ta poetyky* [Genre Systems of Ukrainian and English Prose of the End XVIII– mid-XIX Centuries: Problems of Typology and Poetics]. Dis. for Doctor of Science in Philology: 10.01.05. Berdiansk: Berdiansk State Pedagogical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. Kyiv: Taras Shevchenko Kyiv National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, 2018.
9. Haddon, Mark. *The Curious Incident of the Dog in the Night-Time*. London: Vintage, 2004.
10. Latour, Bruno. *We Have Never Been Modern*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1993.
11. Mann de, Paul. “The Epistemology of Metaphor”. *Critical Inquiry*, vol. 5, No. 1, Special Issue on Metaphor (Autumn, 1978). P. 13—30.
12. Sontag, Susan. *Against Interpretation: And Other Essays*. New York: Picador, 2001.

Анотація

Д.І. Дроздовський. Концепція «простих чисел» як ідентичнісний чинник тематично-змістового комплексу європейського постпостмодерністського роману

Статтю присвячено вивченню тематично-змістових особливостей європейської постпостмодерністської літератури, зокрема романів «Дивний

випадок із собакою вночі» Марка Геддона та «Самотність простих чисел» Паоло Джордано. Визначено постреалістичні тенденції сучасного письма, у якому окреслено тенденцію відмови від традиційних художніх фігур, натомість схарактеризовано нові засоби увиразнення, властиві постпостмодерністському наративу: фізіологізація дискурсу, увага до зображення реальності в міметичний спосіб, наслідування нелітературних жанрів, що експлуатують реальний контент (щоденники, спогади та ін.). Аналізовані в роботі британський та італійський романи оприявнюють новий тип ідентичності, представлений у концепції «простих чисел», яка пояснює світоглядні особливості та специфіку нової чуттєвості постпостмодерністських персонажів. Пережиті травми, соціальна дискomунікація та інші чинники позначаються на подальшому житті персонажів і змушують їх шукати нові стратегії професійної самореалізації й, відповідно, соціалізації. Кристофер і Матія знаходять себе в математиці, яка постає для них метамовою, допомагаючи зрозуміти себе й закони світоустрою, дистанціювавшись від некерованих впливів людської емоційності. Концепція «простих чисел» у романах репрезентована в антропологізованому вигляді як модель комунікації з собою і світом, що унеможливлює негативні втручання Іншого й увиразнює мотив самотності персонажів, властивий загальноєвропейському літературному дискурсу ХХ ст., уже не як негативний чинник, а й імпульс для внутрішнього саморозвитку.

Ключові слова: постпостмодернізм, прості числа, ідентичність, самотність, інклюзивний роман, «Дивний випадок із собакою вночі», «Самотність простих чисел», Марк Геддон, Паоло Джордано.

Аннотация

Д.И. Дроздовский. Концепция «простых чисел» как идентичностный фактор тематически содержательного комплекса европейского постпостмодернистского романа

Статья посвящена изучению тематически-смысловых особенностей европейской постпостмодернистической литературы, в частности романов «Странный случай с собакой ночью» Марка Геддона и «Одиночество простых чисел» Паоло Джордано. Определены постреалистические тенденции современного письма, в котором присутствует отказ от традиционных художественных фигур и в котором в то же время представлены новые средства художественной выразительности, присущие постпостмодернистскому нарративу: физиологизации дискурса, внимание к изображению реальности в миметических формах, подражание нелитературным жанрам, эксплуатирующих реальный контент (дневники, мемуары и др.). Рассматриваемые в работе британский и итальянский романы визуализируют новый тип идентичности,

представлений в концепції «простих чисел», пояснюючій мировоззренчіє особливості і специфіку нової чутливості постпостмодерністических персонажів. Пережиті травми, соціальна дискомунікація і інші фактори сказуються на далішній житті персонажів і заставляють їх шукати нові стратегії професіональної самореалізації і, відповідно, соціалізації. Крістофер і Матія знаходять себе в математиці, яка являється для них метаязиком, допомагаючим зрозуміти себе і закони мироустрою, дистанціюватися від неуправляємих впливів людської емоційності. Концепція «простих чисел» в романах представлена в антропологізованому вигляді як модель комунікації з собою і світом, робляча неможливими негативні втручання Другого і підкреслюючи мотив самотності персонажів, присутній загальноєвропейському літературному дискурсу ХХ в., уже не як негативний фактор, а як імпульс для внутрішнього саморозвитку.

Ключеві слова: постпостмодернізм, прості числа, ідентичність, самотність, інклюзивний роман, «Странний випадок з собакою ніччю», «Самотність простих чисел», Марк Геддон, Паоло Джордано.

Summary

D.I. Drozdovskiy. The Concept of «Prime Numbers» as an Identity Factor in the Thematic-Content Unit of European Post-postmodern Novels

The paper is dedicated to the study of the thematic-content peculiarities of European post-postmodern literature, in particular the novels «Curious Incident of the Dog in the Night-Time» by Mark Haddon and «La solitudine dei numeri primi» by Paolo Giordano. The post-realistic tendencies of the contemporary writing, which outlines the tendency of abandonment of traditional figures, determines the new clarification inherent in the post-postmodernist narrative: the naturalization of discourse, attention to the image of reality in a mimetic manner, the imitation of non-literary genres that exploit real content (e.g. diaries, memoirs, etc.). British and Italian novels, which I have analyzed in the research, represent a new type of identity, represented in the concept of simple numbers, which explains the philosophical peculiarities of the new sensuality of post-postmodern characters. The traumatic experiences, social discourse and other factors affect character's future life and force them to seek new strategies for professional self-realization and, accordingly, socialization. Christopher and Mattia find their own way in mathematics, which is like a metaphor for them providing a key to understand themselves and the laws of world order, distancing from the unmanaged influences of human emotionality. The concept of prime numbers in the novels is represented in an anthropologized way as a model of communication with yourself and the world that makes impossible negative interference of

the *Other* and manifests the motive of loneliness of characters inherent in European literary discourse of the twentieth century, not as a negative factor but as an impulse for internal further self-development.

The analysis of contemporary British and Italian novels visualizes the existence in the post-postmodernist literature of a new thematic unit and an array of problems associated with the peculiarities of thinking. Characters in the discussed novels reveal the unusual way of understanding of the world: the protagonists perceive mathematics as an ideal language that can bring them closer to understanding the basic principles of the world order. At the same time, mathematics becomes not only a professional field of self-realization but also a part of identity. This concept of primary numbers is represented in both novels as an identity phenomenon, which denotes the peculiarities of the internal psychic processes of the characters and their outlook in general. The analysis demonstrates that the specificity of genre invariants of the post-postmodern novel relate to the thematic units of contemporary literature, which promotes new representations of the *Other*, in particular in the paradigm of palliative literature, one of the element of which, in my opinion, is an inclusive novel in the center of which there is an interaction between characters of a special psychological type (with autistic thinking, mental disorders, etc.) and the world.

Key words: post-postmodernism, prime numbers, identity, loneliness, inclusive novel, «Curious Incident of the Dog in the Night-Time», «La solitudine dei numeri primi», Mark Haddon, Paolo Giordano.

Інформація про автора

Дроздовський Дмитро Ігорович – кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України; вул. М. Грушевського, 4, Київ, 01001; <http://orcid.org/0000-0002-2838-6086>